

2 Rozdíly ve výsledcích jednotlivých škol a tříd na 1. stupni ZŠ a sociální podmíněnost dosažených výsledků žáků

Mezinárodní výzkumy výsledků vzdělávání žáků nám umožňují získat nejen zpětnou vazbu o tom, jaké jsou celkové výsledky českých žáků ve srovnání s jejich vrstevníky z jiných zemí, ale umožňují nám také porovnat, jak velké jsou rozdíly ve výsledcích jednotlivých žáků, škol nebo tříd. Jistým ideálem je pak vzdělávací systém, který nejen dosahuje dobrých výsledků, ale zároveň vykazuje nízké rozdíly mezi jednotlivými školami. Nedávné výzkumy stále více potvrzují, že lze dosahovat obojího – jak kvalitních výsledků, tak i spravedlivosti vzdělávacího systému, tedy rozvržení těchto výsledků ve prospěch všech žáků. To, že efektivita, kvalita a spravedlivost jsou komplementární cíle, vyjádřila již v 70. letech 20. století známá osobnost světové pedagogiky Benjamin S. Bloom (1979) těmito slovy:

„Efektivní školy a vzdělávací systémy stojí před úkolem naplnit tři hlavní cíle:

- *zvýšit průměrný vzdělávací výsledek žáků;*
- *zredukovat rozdíly a rozptyl výsledků jednotlivých žáků;*
- *snížit závislost výsledků žáků na jejich rodinném zázemí.*

V tomto smyslu je snižování nerovností nezbytnou podmínkou zajištění kvality vzdělávacích systémů.“

Na první otázku, tedy jaké jsou celkové výsledky vzdělávání a nakolik se daří zlepšovat výkonnost českého školství, již odpověděli autoři národních zpráv z výzkumů TIMSS 2011 a PIRLS 2011 (Tomášek et al., 2012, Kramplová et al., 2012). Zatímco v oblasti čtenářské gramotnosti došlo mezi roky 2001 a 2011 k mírnému zlepšení výsledků českých žáků, v matematice výsledky českých žáků 4. ročníku mezi lety 1995 a 2011 doznaly největšího zhoršení ze všech zúčastněných zemí, byť oproti roku 2007 se výsledky českých žáků mírně zlepšily.

Na další dvě otázky B. S. Blooma však již v uvedených zprávách nenajdeme odpověď. S využitím uvedených dat lze zjistit, jaké jsou rozdíly mezi žáky, školami a třídami a jak jsou výsledky českých žáků závislé na rodinném zázemí.

2.1 Rozdíly ve výsledcích žáků v různých školách či třídách

V posledních letech byla zpravidla analyzována data z mezinárodních výzkumů výsledků vzdělávání zaměřených na druhý stupeň základní školy a odpovídající ročníky víceletých gymnázií. Z provedených analýz vyplynulo, že v mezinárodním srovnání patří ČR ke vzdělávacím systémům, které vykazují nadprůměrné rozdíly ve výsledcích jednotlivých škol a zároveň vysokou závislost výsledků českých žáků na tom, z jaké rodiny pocházejí. Otázkou však zůstává, nakolik je možné rozdíly ve výsledcích připsat tomu, do jaké školy dítě chodí. Ve výzkumu TIMSS 2007, kterého se účastnili žáci 8. ročníku ZŠ a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií, se ukázalo, že rozdíly ve výsledcích jednotlivých škol od 90. let významně narostly.